

KÜMES KANATLILARINDA YEM SEÇİMİ VE TÜKETİMİ

Doç. Dr. Mustafa ERGÜL

Diğer evcil hayvanlar gibi Kümes Kanatlılarının da günlük yaşamlarında belli davranışları vardır. Bu konuda 5 Yumurta Tavuğu ile 13 saatlik bir aydınlatma programında 4 gün boyunca yürütülen bir incelemeden elde edilen sonuçlar şu şekilde verilmektedir :

Yapılan Hareket	İlgili Olduğu Davranış	Süresi dak./saat
Kafes tellerini gagalama	Besin maddesi tüketimi	5.9
Tüy gagalama	» » »	<1.0
Yem tüketimi	» » »	24.0
Su tüketimi	» » »	8.4
Yürüme-Koşma	Hareket Çoğalma Tehlikeden kaçınma	12.8
Tüy temizleme	Rahatlık	5.9
Oturma	Dinlenme-Uyuma	1.6
Diğer hayvanları gagalama	Sosyal	<1.0
Gübre atımı	Dışkılama	<1.0

Görüldüğü gibi bir Tavuğun günün 13 saatlik aydınlık bölümünde her saatin yaklaşık 39 dakikası Besin Madde Tüketimine yönelik davranışı ile geçmektedir. Bu kadar zamanın 24 dakikası da doğrudan doğruya yem tüketimi ile ilgilidir. Yani Besin Madde Tüketimi zamanının % 61 i, 1 saatlik davranışının % 40 ı yeme ve yemlenmeye ayrılmaktadır.

Kümes Kanatlılarının yem tüketimine yönelik en karakteristik hareketleri «gagalama» dır. Bu hareket hayvanlar yumurtadan çıkıştan hemen sonra başlar. Önceleri amaçsız ve isabetsiz olan gagalama 3 gün sonra gerçek amacına ulaşır. Bu devreden sonra yem seçimi ve tüketiminde değişik duyu organlarının da etkisi görülmeye başlar. Bu bakımdan en etkili olan duyu «Görme Duyusu» dur. Bunu «Dokunma» ve

«Tat» duyuları takip eder. «Koku Alma Duyusu» nun Kümes kanatlılarında yem seçimi bakımından yok denecek kadar az etkisi olduğu zannedilmektedir. Genel bir sıralama yapıldığında söz konusu hayvanlarda yemin tanınması ve tüketilmesinde ilk sırada etkili olan yemin görünüşü (renk/form); daha sonra sertliği ve en sonra da tadıdır.

Yapılan incelemeler Kanatlıların çoğunun bir buğday danesini 1 m'den mısır danesini 4-5 m'den tanıyabildiğini ortaya koymaktadır. Bu tanımada hayvanın ilk sırada ilgisini çeken yemin rengi olmaktadır.

Civcivlerle yapılan bir çalışmada beyaz karton üzerinde daha çok portakal renkli danelerin; siyah karton üzerinde de ilk sırada portakal, bunun arkasında mavi renkli danelerin tüketildikleri saptanmıştır. Hayvanlar 5 günlük olduklarında ise portakal ile mavi renkler arasındaki tercih farkı ortadan kalkmaktadır.

Beyaz Leghorn hibridleri ve Broilerle yapılan başka bir çalışmada ise hayvanların yeşil, kırmızı ve mavi'ye göre sarı'yı ilk sırada seçtikleri ve daha çok bu renkteki daneleri tükettikleri görülmüştür.

Yem seçiminde form'un da önemli rolü vardır. Geometrik şekillerin (yuvarlak, üçgen, küp) farklı büyüklükte köşeli danelerin, çapraz ve çizgili figürlerin kullanıldığı bir denemede Tavukların yem formuna göre hareket ettikleri açık bir şekilde ortaya konmuştur. Fakat hayvanların bu yönden davranışları ancak 7. günden sonra daha belirgin hale gelmektedir.

Gelişmiş olan hayvanlar daha çok basit formdaki yemleri tercih etmektedir. Nitekim tavuklar asılı vaziyette, parçalanmış, dökülmüş yaprak parçalarını ilk sırada tüketirler. Daneler içersinde de oval formda olanlar (örneğin, Buğday) sivri uçlu olanlara (Yulaf, çavdar) tercih edilir.

Bir yemin yem olarak değerlendirilmesindeki ölçü tüketilebilirliğidir. Bu bakımdan yemin ağza rahat alınabilmesi ve kolay yutulabilmesi en önemli etken olarak kabul edilir. Bu amaçla hayvan yemin büyüklüğünü, sertliğini ve yüzeyindeki pürüzleri dokunma duyusu ile algılamaya çalışır. Özellikle büyüklük konusunda dokunma duyusu ile edinilen izlenime bağlı olarak yemin tüketilmesine veya ağızdan atılmasına ka-

rar verilir. Nitekim Tavuk hiçbir zaman büyük ve yuvarlak bir bezelyeyi küçük ve oval bir buğday danesine tercih etmez. Çünkü buğday danesi daha rahat ağza alabilmekte ve tüketilebilmektedir. Yemin tüketilebileceği büyüklüğü hayvanın gaga formu ve yutak genişliği belirler. Leghornlarla yapılan bir denemede 3-4 mm'lik danelerin en rahat tüketilebilen büyüklüğü oluşturdukları görülmüştür. Fakat ördeklerde bu büyüklükteki danelerin, kendilerine özgü gaga yapıları nedeniyle, ağızda yakalanmaları mümkün değildir. Bu hayvanlar 0.5-3 mm büyüklüğündeki yem parçacıklarını da yutarken birbirlerinden ayırt edemezler.

Yemlerin sertliği Kümes kanatlılarında, ağızda diş olan diğer hayvanlar kadar önemli değildir. Çünkü bunlar oldukça sert daneleri, yumuşak olanlar gibi, kursaklarında ufalamak yeteneğine sahiptirler. Zaten bu amaç için de dane yemler arasında zaman zaman taş parçacıkları gibi çok sert maddeleri de tüketebilirler.

Kümes Kanatlılarının tat ayırımı üzerine yapılan çalışmalar bu hayvanların acı, tuzlu, tatlı, ekşi tatları birbirinden ayırt edebildiklerini ortaya koymuştur. Hayvanlar bu tatlar içersinde ekşi'ye karşı daha duyarlı davranmaktadır. Bu bakımdan en duyarlı olanlar da Kaz'lardır. Ördekler ise civciv ve kaz'ların ekşi oluşları nedeniyle reddettikleri yemleri rahatlıkla tüketebilirler. Duyarlılık sıralamasının en sonunda Tavuklar gelir. Tavuk aynı zamanda acı tada karşı da duyarlıdır. Nitekim insanlar için katlanılamıyacak yoğunlukta olan bir acı tat bu hayvan için ancak farkedilebilecek bir etki yaratır.

Tavukların tatlıya karşı davranışları da değişiktir. Tatlılıkları düşük şekerler (Malt, Süt şekeri gibi) bu hayvanlarda herhangi bir etki uyandırmaz. Aynı şekilde yapay tat maddesi olan «Sakkarin kullanımı da yem tüketimini olumlu veya olumsuz yönde etkileyemez. Buna karşılık kamış şekerinin Sakkarin'e göre tamamen ters ve yem tüketimini olumlu yönde değiştiren bir etkisi vardır.

Yem maddelerinin veya içeceklerin Kümes Kanatlılarını tat bakımından uyarmaları hayvan türüne göre farklı farklıdır. Nitekim Kaz ve Ördekler bir bakıma su kuşlarıdır ve çoğu kez yiyeceklerini su içersinde ararlar. Bu durumda da yemey-

le içme aynı zamanda olur. Bu hayvanlar için katı yem maddelerinin tat bakımından farkedilebilmeleri için içilen suyun tadından farklı olmaları gerekir. Söz konusu hayvanlar bu ayırımı yapabilecek güçtedirler. Bu nedenle kaz yavrularının, civcivlere göre, daha çok nemlendirilmiş toz yem karışımlarını tercih etmeleri bundandır. Aynı şekilde Kaz'lar tat bakımından sulu yemi tercih ettiklerinden tavuklara göre mer'a ve çayıra daha iyi uyum gösterirler.

Bununla birlikte, özetlemek gerekirse, Kümes Kanatlıları için yem tüketiminde ilk sırada etkili olan etken tat değil yemin kolay tüketilebilir oluşudur. Bu da söz konusu hayvanların memelilere göre en önemli farklılığı olarak ortaya çıkar. Bunun için bu hayvanlara yem karması hazırlarken Karmasının homojen renkte ve eldeki hayvanın türüne ve yaşına göre gagayla alınabilir ve yutulabilir irilikte olmasına dikkat etmek gerekir.